SVERIGES RIKSDAG

Motion till riksdagen 2026/27:999

av Merit Frost Lindberg m.fl. (M)

Översyn av lagen om valfrihetssystem

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av en översyn av lagen om valfrihetssystem (LOV) för att säkra konkurrensneutralitet mellan privata och offentliga aktörer och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Lagen om valfrihetssystem (LOV) infördes 2009 av den dåvarande alliansregeringen för att stärka medborgarnas valfrihet inom välfärden. Lagstiftningen syftade också till att skapa ett gemensamt regelverk för de valfrihetssystem och ersättningsmodeller som redan hade utvecklats i kommuner och landsting.

Grundtanken med LOV är att sätta patientens och brukarens behov och önskemål i centrum. Genom möjligheten att välja mellan godkända utförare, oavsett driftsform, stärks den enskildes inflytande samtidigt som konkurrensen bidrar till ökad kvalitet och utveckling inom välfärden.

För att valfrihetssystemen ska fungera som avsett måste dock offentliga och privata utförare ges likvärdiga förutsättningar. Här finns fortfarande brister i lagstiftningen. Privata verksamheter får inte alltid samma ekonomiska villkor som motsvarande offentliga verksamheter, trots att de utför samma tjänster inom samma system.

Ett tydligt exempel är att kommuner och regioner kan täcka underskott i sina egna verksamheter utan att privata utförare får motsvarande ekonomisk kompensation.

Därmed kan offentliga verksamheter ges fördelar som snedvrider konkurrensen och försvårar för privata aktörer att bedriva och utveckla sina verksamheter.

Problemet har även belysts i rättsliga sammanhang. I en dom från Förvaltningsrätten i Härnösand 2017 framgick att privat drivna vårdcentraler inte hade rätt till samma ekonomiska ersättning som offentligt drivna vårdcentraler. Detta visar på en grundläggande svaghet i möjligheten att säkerställa konkurrensneutralitet mellan olika utförare.

Situationen försvåras ytterligare av bristande transparens i kommuners och regioners ekonomiska redovisning. När det saknas tydlig insyn i hur offentliga verksamheter finansieras blir det svårt för privata aktörer att avgöra om konkurrensen verkligen sker på likvärdiga villkor.

En stor del av förklaringen till att det offentliga har möjlighet att kompensera den egna verksamheten, och missgynna privata aktörer, är att LOV är oklart formulerad när det gäller just likvärdiga villkor. Lagen har i dag följande formulering (2 §): ”Den upphandlande myndigheten ska behandla leverantörer på ett likvärdigt och icke-diskriminerande sätt. Den upphandlande myndigheten ska iaktta principerna om öppenhet, ömsesidigt erkännande och proportionalitet när den tillämpar valfrihetssystem.”

Trots att lagens intentioner var att det skulle råda likvärdiga ekonomiska villkor mellan offentlig och privat verksamhet, vilket tydligt framgår av förarbetena, har privat verksamhet missgynnats i både kommuner och regioner. Detta då det tolkats som att verksamhet i egen regi inte är en leverantör.

Mot denna bakgrund är en översyn av LOV nödvändig för att säkra konkurrensneutralitet mellan offentliga och privata utförare.

Merit Frost Lindberg (M)

Joanna Lewerentz (M)

Sophia Granswed Baat (M)

Lotta Högström (M)

Maria Stockhaus (M)

Mårten Blix (M)

Leif Gripestam (M)

Lars Beckman (M)